

امیر علی شیرنوائی

نویسنده : دکتر بصیر کامجو

امیر علی شیر نوائی جغتائی ، ملقب به نظام الدین فرزند امیر کیچکنه از امرای بسیار معروف سلطان حسین بایقراوندیم و مقرب خاص او بود . در سال 844 ه.ق. در هرات متولد (1) و بسال 906 ه.ق. به سکنه دچار شد (2) و در هرات فرمان یافت. اواز کودکی با « سلطان حسین بایقرا » همدرس وهم مکتب بود و پس از اینکه او به سلطنت رسید به وزارت او منصوب شد.

علی شیرنوائی شاعر و نویسنده ذواللسانین (ترکی و فارسی) ، ادیب و دانشمند ، صاحب خیرات ومیرات بسیار و مشوق بزرگ ادیبان وشاعران و نویسندگان و اهل معرفت و کمال بود. محضرش محل اجتماع خردمندان ، روحانیون ، نقاشان و موسیقی دانان بود . او متواضع با ادب و نیکوکار بود و وجود مبارکشان با داشت حُسن نیت و تواطؤنیک و عشق ورزی به رشد فرهنگ ادب و هنر ناب خراسانیان در دوران سلطان حسین میرزای بایقرا تأثیر سازنده داشت وهمگامی سلطان با وی در این راه هرات را در پایان قرن نهم و آغاز قرن دهم بصورت یکی از بزرگترین مراکز حوزه تمدنی ادب و هنر در منطقه و جهان در آورد.

وی که شعر ترکی و فارسی می سرود در دیوان ترکی خود « نوائی » و در دیوان فارسی خود « فانی » لقب می کرد . (3)

جامی از خاصان علیشیر بود. امیر علیشیر شرح حال « جامی » را در کتاب « خمسة المتحیرین » آورده و جامی نیز در اشعارش او را ستوده و به دستور وی « نفحات الانس » را به فارسی گردانید.

امیر علیشیر، به فارسی و ترکی شعر می سرود.

آثار او عبارتند از:

- 1 - تاریخ الانبیاء (ترکی)،
- 2 - تاریخ ملوک عجم (ترکی)،
- 3 - ترجمة اللغة التركية بالفارسية،
- 4 - خمسه نوایی به تقلید و استقبال از خمسه نظامی سروده و آن پنج مثنوی است به زبان ترکی جغتایی، شامل مثنویهای: حیات الابرا (در برابر مخزن الاسرار)، فرهاد و شیرین، لیلی و مجنون، سبعة سیاره در برابر هفت گنبد، سد سکندری؛
- 5 - خمسه المتحیرین (رساله ای به ترکی جغتایی در شرح حال جامی)،
- 6 - دیوان ترکی غزلیات (شامل چهار دیوان):
  - اول - دیوان فارسی نزدیک به (6000 بیت) شامل قصیده و غزل و مسدس و ترکیب و مقطعات و رباعیات،
  - دوم - دیوان سراج المسلمین،
  - سوم - مثنوی لسان الطیر،
  - چهارم - دیوان محاکمة اللغتين (محاکمه بین زبان فارسی و زبان ترکی)،
  - 7 - محبوب القلوب،
  - 8 - منشآت ترکی،
  - 9 - تواریخ،
  - 10 - عروض ترکی،
  - 11 - مفردات (در فن معما)، (4)
- 12 - وقفیه و مجالس النفائس را در شرح حال شاعران عهد خود بترکی نوشته و ترجمه بی از آن بنام لطائف نامه از فخری هراتی و ترجمه دیگری از حکیم شاه محمد قزوینی داریم و هر دو به همت استاد علی اصغر حکمت تحت عنوان «مجالس النفائس» در تهران بطبع رسیده است.

یک غزل از دیوان اشعار فارسی او نقل میشود:

شکفت چون گل رخسار ساقی از می ناب
بنای زهد من از سیل باده گشت خراب
مرا که نقد دل و دین برفت در سر می
ز نام و ننگ در این کهنه دیر خود چه حساب

بنوش باده و دیوانه باش در عالم
که بهر عالم دیوانگیست بزم شراب
جووانی است و خمار و بهار و آتش عشق
بیاری می که جنون را تمام شد اسباب
چو امن خواهی از این کار گاه پر آشوب
میا زمیکده بیرون و باش مست و خراب
اگر خراب بود خانه جهان چه عجب
که دید خانه که آباد ماند بر سر آب
بباید آخرش اندر سر قدح رفت
هوای باده به سر هر که را بود ز احباب
اگر فنا شدنش میل هست چون فانی
برویت آنچه دهد از سپهر روی متاب (5)

*****

تو خوب و خلق تو خوب و تکلمت هم خوب
نبرده چون تو بخوبی کسی به عالم خوب
به حسن به ز پری آدمی گری برتر
نگشته مثل تو پیدا ز نسل آدم خوب
کشی بخوبی و جانبخشی از سخن که چو تو
نبوده الله الله مسیح مریم خوب
به دل محبت تو بیشتر شود هر دم
که بیشتر بنمایی به چشم هر دم خوب
انیس و همدم اگر هست خوب خوبتر است
که در جهان به کس افتد انیس و همدم خوب
به عالم آمده خوبان بسی و لیک چو تو
نبوده بر همه خوبان کسی مسلم خوب
ز خیل و مجمع خوبان به فانی بیدل
وفا و مهر بود خوب و ظلم و کین هم خوب (6)

- 1 - امیر علی شیر نوایی ، دیوان، مسکو، 1976.
- 2 - دیوان امیر نظام الدین علی شیر نوایی ، دکتر رکن الدین همایون فرخ، مقدمه دکتر علی اصغر حکمت، تهران، 1375.
- 3 - در باره تخلص فانی (امیر علی شیر نوایی) افزون بر شهره بودنش در قرن نهم و دهم ، مقالات قابل توجه درباره او نگارش یافته ، بویژه مجموعه مقالات و اطلاعاتی که بمناسبت پانصدمین سال ولادتش در سال 1948 میلادی (1327 شمسی و هجری) در تاشکند ازبکستان فراهم آمده و شرح آن در شماره چهارم و سال چهارم پیام نو در تهران بچاپ رسیده است.
- 4 - فرهنگ فارسی ، مؤلف : داکتر معین ، چاپ یازدهم ، 1376 ، ایران تهران ، در شش مجلد ، ص 1204 و 1205 .
- 5 - دیوان اشعار فارسی علی شیرنوایی ، بخش غزلیات شماره 42 - در طورخواجه ، گنجور .
- 6 - دیوان اشعار فارسی علیشیرنوایی ، بخش غزلیات شماره 32 - مخترع ، گنجور .